

แนวทางการพัฒนาย่านและชุมชนเมืองนครสวรรค์

นายณัฐพงศ์ กาญจนบัตร

ศูนย์วิทยพัทยากร

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาการวางแผนภาคและเมืองมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการวางผังเมือง ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2548

ISBN:974 -14 -2306 -3

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

DEVELOPMENT GUIDELINES FOR NAKHON SAWAN
URBAN DISTRICTS AND COMMUNITIES

Mr.Nattapong Kanjanabat

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Urban and Regional Planning Program in Urban Planning

Department of Urban and Regional Planning

Faculty of Architecture

Chulalongkorn University

Academic Year 2005

ISBN:974 -14 -2306 -3

หัวข้อวิทยานิพนธ์

แนวทางการพัฒนาย่าน และชุมชนเมืองนครสวรรค์

โดย

นายณัฐพงศ์ กาญจนบัตร

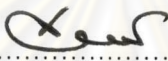
สาขาวิชา

การวางผังเมือง

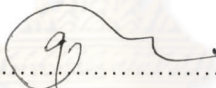
อาจารย์ที่ปรึกษา

อาจารย์ ขวัญสรวง อติโพธิ

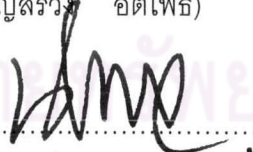
คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัย
เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโท

..... คณบดีคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์
(รองศาสตราจารย์ เลอสม สถาปิตานนท์)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ดุขฎิ ทายตะคุ)

..... อาจารย์ที่ปรึกษา
(อาจารย์ ขวัญสรวง อติโพธิ)

..... กรรมการ
(อาจารย์ ดร.นิรมล เปี้ยแดง)

..... กรรมการ
(นายอำนาจ พลเตชา)

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยความช่วยเหลืออย่างยิ่งของ อาจารย์ขวัญสุวรรณ อติโพธิ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ซึ่งได้ให้ข้อคิดเห็นคำแนะนำ และมุมมองงานด้านผังเมือง ในส่วนที่เกี่ยวข้องมาโดยตลอด

ขอขอบคุณอาจารย์ขวัญสุวรรณ อติโพธิ และดร.ดุขะฎิ ทายตะคุ รวมถึงอาจารย์ทุกท่านในภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง ที่ได้ถ่ายทอดความรู้ทางด้านผังเมืองในด้านต่างๆ ตลอดระยะเวลาที่ได้ก้าวเข้ามาสู่แขนงวิชาผังเมืองนี้

ขอขอบคุณ พี่และเพื่อน ผังเมือง รุ่น27 ที่ได้แลกเปลี่ยนวิชาความรู้ในแขนงที่แตกต่างกัน เพื่อผ่านบทเรียนทางด้านผังเมือง และการช่วยเหลือการทำงานร่วมกัน ตลอดหลักสูตรที่ได้อยู่ด้วยกัน

ขอขอบคุณพี่เก่ง สถ.8 ,พี่หลุย สถ.7,จีบ สถ.10, กอปร สถ.10 ที่ได้ช่วยเหลือในด้านข้อมูลความรู้และการสำรวจภาคสนาม

ขอขอบคุณคณะที่มงาน โครงการ การพัฒนาชีวิตสาธารณะและประชาคมที่เข้มแข็ง เพื่อสร้างสรรค์ท้องถิ่นที่น่าอยู่และยั่งยืน ที่อุปการะข้อมูลพื้นฐาน ในการทำวิจัยครั้งนี้

ขอขอบคุณทุกคนในครอบครัว ที่ให้การช่วยเหลือและเป็นกำลังใจ รวมทั้งเป็นแรงผลักดันให้ทำวิทยานิพนธ์เล่มนี้จบลงแบบสมบูรณ์

ศูนย์วิทยพัทยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
กิตติกรรมประกาศ	ฉ
สารบัญ	ช
สารบัญแผนที่	ญ
สารบัญแผนภูมิ	ฎ
สารบัญตาราง	ฐ

บทที่ 1 บทนำ

1.1 ความเป็นมาและและควมสำคัญของปัญหา	1
1.2 วัตถุประสงค์	2
1.3 ขอบเขตพื้นที่ศึกษา	2
1.4 วิธีการศึกษา	4
1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	4
1.6 ขอบเขตการศึกษา	5
1.7 วิธีดำเนินการศึกษา และขั้นตอนการดำเนินงาน	6
1.8 ขั้นตอนการศึกษา	7

บทที่ 2 แนวความคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 แนวความคิดเกี่ยวกับการตั้งถิ่นฐาน	8
2.2 แนวความคิดเกี่ยวกับพัฒนาการของเมืองและชุมชน	14
2.3 แนวความคิดเกี่ยวกับชุมชนและชุมชนริมน้ำ	20
2.4 แนวความคิดเกี่ยวกับคุณค่าและเอกลักษณ์	29
2.5 แนวความคิดเกี่ยวกับย่านการค้า	39
2.6 แนวความคิดเกี่ยวกับการวางแผนพัฒนาชุมชน	42
2.7 กรอบแนวความคิด	48

บทที่ 3 สภาพทั่วไปของพื้นที่ศึกษา

3.1 สภาพทั่วไปของเมืองนครสวรรค์.....	50
3.1.1 ที่ตั้ง.....	50
3.1.2 สภาพทางภูมิศาสตร์.....	52
3.1.3 การคมนาคมและระบบการคมนาคมขนส่ง.....	58
3.1.4 ระบบสาธารณูปโภค และสาธารณูปการ.....	64
3.1.5 การใช้ประโยชน์ที่ดิน.....	65
3.1.6 พื้นที่โล่งว่าง.....	76
3.2 สภาพทั่วไปของเมืองนครสวรรค์ทางเศรษฐกิจ.....	80
3.2.1 สภาพเศรษฐกิจระดับภาค.....	80
3.2.2 สภาพเศรษฐกิจระดับเมือง.....	82
3.2.3 การพาณิชย์กรรมและการบริการ.....	83
3.3 โครงสร้างทางประชากร.....	84
3.3.1 จำนวนประชากรและการกระจายตัว.....	84
3.3.2 ลักษณะประชากร.....	86
3.4 ด้านบริการทางสังคม.....	87
3.4.1 การศึกษา.....	87
3.4.2 ศาสนา.....	88
3.4.3 สาธารณสุข.....	89
3.4.4 กีฬา นันทนาการ/สถานที่พักผ่อนหย่อนใจ.....	89
3.5 วัฒนธรรมประเพณีและสถานที่ แหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ.....	90
3.5.1 ประเพณีและศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น.....	90
3.5.2 สถานที่สำคัญ และแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนและพื้นที่ใกล้เคียง.....	91
3.6 บทสรุป.....	93

บทที่ 4 วิวัฒนาการ กระบวนการเปลี่ยนแปลงเมืองนครสวรรค์

4.1 ประวัติศาสตร์ความเป็นมาเมืองนครสวรรค์.....	95
4.1.1 อาณาจักรทวารวดี – ลพบุรี.....	96
4.1.2 อาณาจักรสุโขทัย.....	101
4.1.3 อาณาจักรอยุธยา.....	107
4.1.4 สมัยกรุงธนบุรี – กรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น.....	113
4.2 ยุคเปลี่ยนแปลง (พ.ศ. 2448 – 2507).....	129
4.2.1 ช่วงที่ 1 ยุครถไฟมาถึง.....	129
4.2.2 ช่วงที่ 2 ยุครถยนต์มาถึง.....	140

4.2.3 ช่วงที่ 3 ช่วงเริ่มแผนพัฒนา(2504-2544)	152
4.3 บทบาทและความสำคัญของชุมชนเมืองนครสวรรค์	156
4.4 การวิเคราะห์ศักยภาพของเมืองนครสวรรค์	161
4.5 โครงการพัฒนาที่สำคัญเมืองนครสวรรค์	162
4.7 สรุปวิวัฒนาการการเปลี่ยนแปลงเมืองนครสวรรค์	165
บทที่ 5 การวิเคราะห์เมือง ย่านและชุมชนนครสวรรค์	
5.1 วิเคราะห์โครงสร้างระดับเมือง	174
5.1.1 รูปแบบการใช้ที่ดิน	174
5.1.2 ศูนย์กลางชุมชน	181
5.1.3 โครงข่ายการสัญจร	183
5.1.4 โครงข่ายสาธารณูปโภคและสาธารณูปการ	185
5.1.5 สภาพปัญหาภายในเมืองนครสวรรค์	186
5.2 วิเคราะห์โครงสร้างระดับย่าน	190
5.2.1 รูปแบบของย่านในเมืองนครสวรรค์	190
5.2.2 ช่วงเวลาและกิจกรรม	201
5.3 วิเคราะห์โครงสร้างระดับชุมชน	209
5.4 แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงของย่านและชุมชนของเมืองนครสวรรค์	236
5.5 บทสรุป	238
บทที่ 6 บทสรุป	
6.1 แนวทางการพัฒนาย่านและชุมชน เมืองนครสวรรค์	239
6.1.1 แนวทางการพัฒนาระดับเมือง	240
6.1.2 แนวทางการพัฒนาระดับย่าน	254
6.1.3 แนวทางการพัฒนาระดับชุมชน	262
6.2 สรุปผลการศึกษา	265
6.3 ข้อเสนอแนะ	267
รายการอ้างอิง	268
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์	272

สารบัญแนบที่

หน้า

แผนที่	1.1	แสดงขอบเขตพื้นที่ศึกษา(บริเวณพื้นที่เขตเทศบาลนครนครสวรรค์).....	3
แผนที่	3.1	แสดงขอบเขตเทศบาลนครนครสวรรค์.....	51
แผนที่	3.2	แสดงลักษณะภูมิศาสตร์ บริเวณพื้นที่เทศบาลนครนครสวรรค์.....	57
แผนที่	3.3	แสดงรูปแบบเส้นทางสัญจร ภายในเทศบาลนครนครสวรรค์.....	60
แผนที่	3.4	แสดงรูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดินภายในเมืองนครนครสวรรค์ปัจจุบัน.....	74
แผนที่	3.5	แสดงเนื้อเมือง ภายในเมืองนครนครสวรรค์.....	78
แผนที่	3.6	แสดงพื้นที่โล่งว่าง ภายในเมืองนครนครสวรรค์.....	79
แผนที่	4.1	แสดงทิศทางการเชื่อมโยงของเมือง ในสมัยทวารวดี-ลพบุรี.....	100
แผนที่	4.2	แสดงทิศทางการเชื่อมโยงของเมือง ในสมัยทวารวดี-ลพบุรี.....	104
แผนที่	4.3	แสดงการตั้งถิ่นฐานชุมชนเมืองพระบาง(นครสวรรค์) สมัยสุโขทัย.....	105
แผนที่	4.4	แสดงทิศทางการเชื่อมโยงของเมือง ในสมัยอยุธยา.....	110
แผนที่	4.5	แสดงการตั้งถิ่นฐานชุมชนเมืองนครสวรรค์ สมัยอยุธยา.....	111
แผนที่	4.6	แสดงการตั้งถิ่นฐานชุมชนเมืองนครสวรรค์ สมัยกรุงธนบุรี-กรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น.....	115
แผนที่	4.7	แสดงรูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดินในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น.....	117
แผนที่	4.8	แสดงการเชื่อมโยงการค้า สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น.....	121
แผนที่	4.9	แสดงที่ตั้งของวัดในอดีต.....	126
แผนที่	4.10	แสดงทิศทางการเชื่อมโยงระหว่างเมือง ในสมัยรถไฟ.....	130
แผนที่	4.11	แสดงลักษณะทางกายภาพสมัยรถไฟมาถึงภายในเทศบาลนครนครสวรรค์.....	131
แผนที่	4.12	แสดงขอบเขตเทศบาลและลักษณะทางกายภาพ เทศบาลนครนครสวรรค์ ปี พ.ศ.2493.....	137
แผนที่	4.13	แสดงรูปแบบเส้นทางสัญจรทางบก สมัยรถยนต์มาถึงภายในเทศบาลนครนครสวรรค์.....	142
แผนที่	4.14	แสดงขอบเขตเทศบาลนครสวรรค์ ปี พ.ศ.2478.....	143
แผนที่	4.15	แสดงสถานที่สำคัญในเมืองนครสวรรค์ ในยุครถยนต์.....	146
แผนที่	4.16	แสดงขอบเขตเทศบาลนครสวรรค์ ปี พ.ศ.2493.....	147
แผนที่	4.17	แสดงภาพถ่ายทางอากาศปัจจุบัน.....	148
แผนที่	4.18	ภาพถ่ายทางอากาศ พ.ศ.2525.....	167
แผนที่	4.19	แสดงแนวโน้มการขยายตัว.....	168
แผนที่	5.1	แสดงการวิเคราะห์รูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่ออยู่อาศัย ภายในขอบเขตเทศบาลนครนครสวรรค์ปัจจุบัน.....	177
แผนที่	5.2	แสดงการวิเคราะห์รูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อพาณิชยกรรม.....	178
แผนที่	5.3	แสดงการวิเคราะห์รูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อการศึกษา.....	179
แผนที่	5.4	แสดงย่านการใช้ประโยชน์ที่ดินในแต่ละประเภท ในพื้นที่เทศบาลนครนครสวรรค์.....	180
แผนที่	5.5	แสดงศูนย์กลางชุมชน ภายในเทศบาลนครนครสวรรค์.....	182

แผนที่	5.6	แสดงระบบเส้นทางสัญจร ภายในเทศบาลนครนครสวรรค์.....	184
แผนที่	5.7	แสดงตำแหน่งย่านพาณิชย์กรรม ภายในเทศบาลนครนครสวรรค์.....	194
แผนที่	5.8	แสดงย่านการค้าภายในเมืองนครสวรรค์.....	195
แผนที่	5.9	แสดงประเภทตลาดภายในย่านการค้า ภายในเทศบาลนครนครสวรรค์.....	196
แผนที่	5.10	แสดงย่านต่างๆ ภายในเมืองนครสวรรค์.....	200
แผนที่	5.11	แสดงลักษณะทางกายภาพของย่านต่างๆที่สำคัญ.....	208
แผนที่	5.12	แสดงพื้นที่ตั้งชุมชนที่ทำการศึกษ.....	213
แผนที่	5.13	แสดงลักษณะชุมชนเรือนแพ.....	216
แผนที่	5.14	แสดงลักษณะชุมชนหน้าผา.....	220
แผนที่	5.15	แสดงลักษณะชุมชนสะพานดำ.....	224
แผนที่	5.16	แสดงลักษณะชุมชนตลาดริมน้ำ.....	228
แผนที่	5.17	แสดงลักษณะชุมชนการูณรังษี.....	231
แผนที่	5.18	แสดงลักษณะชุมชนพัฒนาการ (วัดศรีวงศ์).....	235
แผนที่	6.1	แสดงการใช้ประโยชน์ที่ดินในปัจจุบัน และผังการกำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดินปัจจุบัน.....	240
แผนที่	6.2	แสดงบริเวณพื้นที่ที่ควรมีการปรับปรุงภูมิทัศน์ และควบคุมการก่อสร้าง.....	243
แผนที่	6.3	แสดงทิศทางขยายตัวของเมือง ซึ่งต้องมีการกำหนดรูปแบบการใช้ที่ดิน และรูปแบบอาคาร..	244
แผนที่	6.4	แสดงเส้นโครงการเส้นทางสัญจรภายในเมืองนครสวรรค์.....	248
แผนที่	6.5	แสดงการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวภายในเมืองนครสวรรค์ และเส้นทางเดินเรือเพื่อการท่องเที่ยว.....	253
แผนที่	6.6	แสดงแนวทางการพัฒนาแหล่งพาณิชย์กรรม ในรูปแบบต่างๆในเมือง.....	259

สารบัญแผนภูมิ

หน้า

แผนภูมิที่ 2.1	แสดงกรอบแนวความคิด.....	49
แผนภูมิที่ 3.1	แสดงการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดิน ระหว่างปี พ.ศ.2536 และ ปี พ.ศ.2546.....	72
แผนภูมิที่ 3.2	แสดงการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดิน ระหว่างปี พ.ศ.2536 และ ปี พ.ศ.2546.....	72
แผนภูมิที่ 3.3	แสดงผลิตภัณฑ์จังหวัดนครสวรรค์และรายได้เฉลี่ยต่อคน ตามราคาประจำปี 2543 – 2547....	80
แผนภูมิที่ 3.4	แสดงผลิตภัณฑ์จังหวัดนครสวรรค์ เปรียบเทียบ ปี พ.ศ.2537 กับ พ.ศ.2547.....	81
แผนภูมิที่ 3.5	แสดงอัตราการว่างงาน ปี พ.ศ.245-247.....	81
แผนภูมิที่ 3.6	แสดงจำนวนประชากรภายในเทศบาลนครนครสวรรค์ ตั้งแต่ ปี พ.ศ.2543-2547.....	85
แผนภูมิที่ 3.7	แสดงเปรียบเทียบช่วงอายุ ประชากร ชาย-หญิง ภายในเมืองนครสวรรค์.....	87

คุนยวิทยทรพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญตาราง

หน้า

ตารางที่ 3.1	แสดงการใช้ประโยชน์ที่ดินในเขตผังเมืองรวมเมืองนครสวรรค์ พ.ศ.2536	67
ตารางที่ 3.2	แสดงการใช้ประโยชน์ที่ดินในเขตผังเมืองรวมเมืองนครสวรรค์ พ.ศ.2546	71
ตารางที่ 3.3	แสดงสถิติทะเบียนราษฎร 5 ปี (2543 - 2547)	85
ตารางที่ 3.4	แสดงการนับถือศาสนา และจำนวนศาสนสถาน ภายในเทศบาลนครสวรรค์	88
ตารางที่ 4.1	แสดงกระบวนการเปลี่ยนแปลงย่านและชุมชน เมืองนครสวรรค์ ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ตลอดจนแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงในอนาคต	171

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย